

Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi

Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi

Nisan 2009

Bu makale Türkiye tarafından hazırlanmıştır

Bu makale, G-20 faaliyetleri kapsamında Türkiye'nin kurumları olan BDDK, TMSF, HM ve TCMB'nin iştirakiyle oluşturulan bir çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır.

Bu makalede yer alan bilgi ve verilere dayanarak alınacak kararların sonuçlarından, ilgili Kurumlar ve yazarları sorumlu tutulamaz. Kaynak göstermek koşuluyla alıntılar yapılabilir.

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU

Atatürk Bulvarı No: 191 06680 Kavaklıdere, Ankara-Türkiye

STRATEJİ GELİŐTİRME DAİRE BAŐKANLIĐI

Telefon: (90 312) 455 65 29; Faks: (90 312) 424 08 74;

İnternet Sitesi: www.bddk.org.tr; E-Posta: ct@bddk.org.tr

Bu yayın BDDK Doküman Merkezinde 800 adet basılmıştır.

Basım Tarihi: 02.04.2009

İçindekiler

1	TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KRİZ ÖNCESİ GENEL GÖRÜNÜMÜ	1
2	KRİZ SÜRECİ VE YENİDEN YAPILANDIRMA FAALİYETLERİ	3
2.1	Krizin Oluşum ve Yönetim Süreci	3
2.2	Kriz Sonrasındaki Reform Çalışmaları.....	4
2.2.1	Makro Politikalar	4
2.2.2	Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı	5
2.3	Sektör Kaynaklı Faaliyetler	10
3	YENİ FİNANSAL MİMARİ VE İSTİKRAR	11
3.1	Bankacılık Kanunu ve Diğer Düzenlemeler	11
3.2	Kurumsal Kapasitenin Artırılması.....	11
3.3	Finansal ve Ekonomik İstikrarın Tesisine Dönük Politikalar.....	12
3.4	Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri.....	13
3.5	Reel Sektörün Güçlendirilmesi	14
3.6	Küresel Krizin Yansımaları.....	14
4	KRİZDEN ÇIKARILAN DERSLER.....	16
	KAYNAKÇA	20

Tablolar Listesi

Tablo 2-1: TMSF'ye Devredilen Bankaların Çözümü	7
Tablo 3-1: Temel Göstergeler	14

Kısaltmalar Listesi

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ATM	Automated Teller Machine
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CAMELS	Capital, Asset Quality, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity
DB	Dünya Bankası
Dolar	ABD Doları
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EFT	Elektronik Fon Transferi
FSAP	Financial Sector Assessment Program
FYYS	Finansal Yeniden Yapılandırma Sözleşmeleri
GSYH	Gayri Safi Yurtlçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KKDF	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MB	Maliye Bakanlığı
MIS	Management Information System
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖTDT	Özel Tertip Devlet Tahvili
ÖTDT	Özel Tertip Devlet Tahvili
POS	Point of Sale
ROD	Risk Odaklı Denetim
SYR	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TMSF	Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Deneđi
UFIRS	Uniform Financial Institution Rating System
YASED	Uluslararası Yatırımcılar Derneđi
YDK	Yatırım Danışma Konseyi
YOİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YP	Yabancı Para
YTL	Yeni Türk Lirası
YYP	Yeniden Yapılandırma Programı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllardan itibaren sıklaşan aralıklarla krizlerle karşı karşıya kalmış, uygulamaya konulan istikrar programlarının çeşitli nedenlerle sonuçlandıramaması nedeniyle ekonomideki kırılganlıklar artmıştır. Bu dönemde bankacılık sektöründe makro ekonomik istikrarsızlık, kamu bankalarının bozucu etkisi, sektördeki küçük ve parçalı yapı, risk yönetimi konusundaki eksiklikler gibi temel yapısal sorunlar, 2001 yılı Şubat ayında yaşanan döviz kuru krizinin derinleşmesine ve sistemik bankacılık krizine dönüşmesine neden olmuştur.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen bankaları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla, 2001 yılı Mayıs ayında "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" uygulamaya konulmuştur. Program ile kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, TMSF'ye devredilen bankaların çözülmesi, özel bankacılık sisteminin rehabilitasyonu, gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve sektörde etkinliğin artırılması amaçlanmıştır.

Program kapsamında kamu sermayeli bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiş, görev zararı alacakları ödenmiş ve yeni görev zararlarının doğmasına imkân veren düzenlemeler kaldırılmış, bu bankaların yönetiminde profesyonel bir kadro oluşturulmuş, kısa vadeli yükümlülükleri tasfiye edilmiştir. Bu bankalar operasyonel olarak yeniden yapılandırılmış; şube ve personel sayısı rasyonel seviyelere düşürülmüştür.

TMSF'ye devredilen bankalar birleştirme, satış veya doğrudan tasfiye gibi yöntemlerle kısa sürelerde çözümlenmiştir. Fon tarafından çözümlenen bankalardan 2008 yılsonu itibarıyla toplam tahsil edilen tutar 18 milyar dolar olup, tahsilâtın %90'a tekabül eden yaklaşık 16 Milyar doları 2004 yılından itibaren gerçekleştirilmiştir.

Özel bankacılık sisteminin daha sağlıklı bir yapıya kavuşması için yapılan iç borç takasıyla yabancı para açık pozisyonları önemli ölçüde kapatılmış, uygulanan sermayelendirme programıyla sermaye yetersizliği tespit edilen bankalarla ilgili gerekli önlemler alınmış, özel bankaların bilânçoları enflasyon muhasebesi de uygulanmak suretiyle daha şeffaf hale getirilmiş ve sermaye yapıları güçlendirilmiştir. Sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı mekanizmaların hayata geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Bankacılık sektörüne yönelik düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek, bankacılık sistemini daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak, sektörün dayanıklılığını geliştirecek ve sektöre güveni kalıcı kılacak yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiş, yasal çerçeve uluslararası standartlara uyumlaştırılmıştır. 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu finansal istikrarın sağlanması, sektörün geliştirilmesi, denetim, uygulama ve düzenleme çerçevesinin güçlendirilmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, kurumsal kabiliyetin güçlendirilmesi için yeni bir finansal yapı öngörmektedir.

Kriz ve takip eden süreçte kurumsal kapasitenin artırılması amacıyla, BDDK'nın denetim alanı genişletilmiş, organizasyon yapısı gözden geçirilmiş, stratejik planlama yaklaşımı benimsenmiş, düzenleme süreci daha katılımcı ve şeffaf hale getirilmiş, denetim sistemi yerinde denetim ve uzaktan gözetimin bütünleştirilmesi ve yeni yaklaşım, yöntem ve uygulamalar ile güçlendirilmiştir.

Türkiye deneyimi, sektörü **krize götüren problemlerin niteliği ve boyutlarının doğru teşhis edilerek**, tüm güncel ve yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşımın kurumlar arası eşgüdüm içerisinde ödünsüz uygulanmasının önemini ortaya koymuştur. 2000–2001 sonrasında geçiş döneminde krizin oluşumunda önemli rol oynayan bankacılık sektörüne yönelik kırılmalıkların giderilmesini sağlayan **yapısal reformlar** ekonomik büyümenin motoru olmuş ve krizden çıkış sürecine ivme kazandırmıştır.

Bankacılıkta krizlere karşı kırılmalıklığı artıran yapısal sorunların giderilmesi ve bankacılık krizlerine karşı önlemlerin alınmasına yönelik düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca yapılacak düzenlemelerin bankacılık sistemindeki sorunların geçici çözümüne yönelik değil, bunların zamanında tespit edilerek hızlı ve etkin bir şekilde çözümlenmesini sağlayacak bir yapıda olması gerekmektedir.

TMSF'ye intikal eden bankalardaki yoğun hâkim ortak suiistimalleri **lisans verme sürecinin taşıdığı önemi** gözler önüne sermiştir. Lisans başvurularının değerlendirilmesi sürecinde; piyasadaki rekabet koşullarının yanı sıra girişimcilerin nitelik ve niyetlerinin, başvuruya konu kuruluş açısından riskleri yönetme kapasitesinin, içsel süreçlerin ve kurumsal yönetim ilkelerinin titizlikle değerlendirilmesi gerektiği bir kere daha ortaya çıkmıştır.

Kriz, sorunlu banka çözümlene sürecinde reaktif uygulamalar yerine bankaların sorunlu hale gelmeden tesis edilecek erken uyarı sistemleri ile izlenmesi ve sorunlu hale gelen bankalarda süre ve maliyet etkinliğini de sağlayacak şekilde proaktif çözümlene stratejilerinin uygulanması gereğini ortaya koymuştur.

Bankacılık sektörü krizlerini sonlandırmaya yönelik olarak getirilen sınırsız güvencenin uygun zamanda konulması ve kriz bittiğinde kaldırılması piyasa disiplinine işlerlik kazandırmıştır.

Kriz süreci ve sonrasında yeniden yapılanma idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olan BDDK tarafından yürütülmesi sürecin etkin bir yapıda yürütmesine yardımcı olmuştur. Karar sürecinde sektör temsilcileriyle eşgüdüm içerisinde, bürokratik yavaşlamalar yaşanmadan hızlı hareket edilmesi mümkün olmuştur.

Tüm uygulamalarda **şeffaflığın ve tarafsızlığın sağlanması** Türkiye örneğinin başarılı olmasına yardımcı olmuştur. Benzer politikalar yürütmek isteyen ülkelere bankaların gerçek durumlarının tespiti ve kamuya ilanını sağlamaları, sektörel bazda finansal raporların periyodik bazda yayımlanması ve yürütülmekte olan program konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik yayınlar çıkarmaları önerilmektedir.

Ekonomilerin canlı dönemlerinde düzenlemelerin sıklaştırılması yoluyla birikim yapılmasına, kriz dönemlerinde ise yavaş yavaş birikimler boşaltılarak mevzuatın gevşetilmesine çalışılmalıdır. Böylece beklentilerin bozulduğu dönemlerde kuralların gevşetilerek sorunların azaltılmasına imkân tanınmalıdır.

Reel sektör ile bankacılık sektörü arasındaki güçlü bağ sonucu, birinde yaşanan problemlerin eşanlı olarak diğerinde de sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye örneğinde krizden çıkışın bankacılık sektöründeki reformlarla başlaması reel sektörün de kısa sürede toparlanmasına ve büyümesine imkân sağlamıştır. Reel sektördeki problemlerin bir nedenden ziyade sonuç olarak algılanıp çözüme finansal sektörden başlamak gerektiği görülmüştür.

1 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KRİZ ÖNCESİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisi sıklaşan krizlere maruz kalmıştır. Krizlerin başlıca nedenleri olarak, iç borç dinamiğinin sürdürülemez boyutlara ulaşması ve başta finansal piyasalar olmak üzere yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamaması görülmektedir. Bu dönemde, genelde cari işlemler açık vermiş, doğrudan yatırımlar çok sınırlı düzeyde kalmış, bankacılık sektörü ile özel sektör yurtdışı borçlanmasını artırmış ve Merkez Bankası rezervleri sürekli büyümüştür. Ekonomiyi istikrara kavuşturmak amacıyla, Aralık 1999'da IMF ile döviz kuruna dayalı, TCMB'nin net iç varlıklarına katı sınırlar getiren bir istikrar programı uygulamaya başlamıştır. Orta vadeli programın 2000 yılı uygulama sonuçları, büyüme, enflasyon ve kamu finansmanı alanında oldukça olumludur. Ancak, cari işlemler dengesinde, sermaye hareketleri bileşiminde, enflasyon hedefinin tutturulmasında, Türk Lirasının değerinde, bankacılık kesiminin varlık ve yükümlülüklerinin vade yapısında riskler oluşmuştur. Bunlar ise, uluslararası piyasalarda endişeye yol açmıştır. Yapısal tedbirlerin hayata geçirilmesinde aksaklıkların yaşanması, para ve maliye politikası uygulamalarının gevşetilmesi ve/veya uyumunun kaybolması, mevcut risklerin artmasına ve programdan beklenen hedeflerin gerçekleştirilememesine neden olmuştur. Ayrıca, likidite genişlemesinin dış kaynak girişine bağlanması, yüksek fon talebi, sermaye hareketlerinin durması hatta tersine dönmesi, yurt içi faizler üzerinde çok büyük baskıya yol açmıştır.

1999 yılına gelindiğinde bankacılıkta, yasal ve kurumsal düzenlemelerin değişen koşullara ve uluslararası standartlardaki gelişmelere uyumu konusunda da önemli adımlar atılmıştır. Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi, idarî ve malî özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri¹ BDDK bünyesinde birleştirilerek Kurum 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren, Kasım 2000 krizinin hemen öncesinde fiilen çalışmaya başlamıştır.

1990'lı yıllarda bankacılık sektörünün üretim faaliyetlerini destekleme ve kaynakları uzun vadeli yatırımlara yönlendirme fonksiyonu zayıflamıştır. Nitekim kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktifleri içindeki payı 1990 yılında yüzde 47 iken 2000 yılında yüzde 32,8'e gerilemiştir. Benzer şekilde kredi/mevduat oranı 1990 yılında yüzde 84 iken, 2000 yılında yüzde 51'e inmiştir. Türkiye'de kredilerin GSMH'ya oranı benzer kategorideki ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeyde kalmıştır.

Bankacılık sektörünün finansal aracılık fonksiyonunun etkinliğini bozan hususlar şunlardır:

- **Makroekonomik İstikrarsızlık:** 1990'lı yıllarda yaşanan yüksek ve değişken enflasyon, büyüme hızındaki dalgalanmalar ve sermaye hareketlerinin kırılgan yapısı geleceğe yönelik belirsizlikleri artırmıştır. Bu durum ekonomide vadenin yatırımcı ve tasarrufçu için kısılmasına, para ikamesinin artmasına yol açmıştır.
- **Yüksek Kamu Kesimi Açıkları:** Kamu kesimi açıklarındaki artış ve bunların yüksek reel faizler ile yurtiçi piyasalardan finansmanı bankaların reel ekonomiye kaynak

¹ Mülga Kanun gereğince BDDK, HM Müsteşarlığının Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ile Banka ve Kambiyo Genel Müdürlüğünün bankacılıkla ilgili birimleri ve TCMB Bankalar Gözetim Müdürlüğünün görev, yetki ve sorumluluklarını devralmıştır. Ayrıca, TCMB tarafından idare ve temsil olunan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun (TMSF) temsil ve idare yetkisi de BDDK'ya geçmiştir. Ancak, TMSF, 5020 sayılı yasa uyarınca 26.12.2003 tarihinde idarî ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişiliğini kazanmıştır.

sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finanse etmeye yönelmelerine yol açmıştır. Yüksek reel faizlerin ortaya çıkardığı arbitraj imkânı bankacılık kesiminin yurtdışından borçlanarak kamu açıklarını finanse etmelerini cazip hale getirmiş, bu durum bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonlarının artması ile sonuçlanmıştır.

- **Kamu Bankalarının Sistemi Çarpıtıcı Etkileri:** Kamu bankaları görev zararlarının zamanında ödenmemesi, ekonomik etkinliğe ters düşen müdahaleler, asli fonksiyonların dışında verilen görevler ve yönetimdeki zayıflıklar sonucunda bu bankaların mali bünyeleri önemli ölçüde bozulmuştur. Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamaları zararlarının gittikçe artmasına ve finansal sektörde istikrarsızlık unsuru olmalarına yol açmıştır.
- **Risk Algılama ve Yönetiminin Zayıflığı:** 1990'lı yıllarda bankacılıkta, risk ve kurumsal yönetim uygulamaları bakımından yeterli ölçüde gelişim sağlanamamış, sonuçta bankacılık sistemi likidite, faiz ve kur risklerine karşı kırılgan hale gelmiştir. Ayrıca, mevduat sigorta sistemi ile düzenleyici ve denetleyici yapı da bu problemi ağırlaştırmıştır.
- **Bankaların Düzenlenmesi ve Denetlenmesine Yönelik Uluslararası Standartların Uyarlanması ve Uygulanmasında Karşılaşılan Eksiklikler ve Gecikmeler:**

Banka sahibi olmak isteyen kişi ve gruplarda aranması gereken nitelikler ve buna bağlı lisans verme konusundaki zafiyetler ile sektöre girişin kolay, lisans iptal kararlarının ise zor olması sorun yaratmıştır. Makroekonomik ve siyasi kaygılarla, mali bünyesi bozulan bankaların sistemden çıkışının geciktirilmesi sorunların büyümesine neden olmuştur.

Finans sektöründeki **denetim ve gözetim mekanizmalarının yetersizliği**, mevduata tam garanti verilmesinin ahlaki istismar problemine yol açması ve suiistimale imkân tanınması gibi hususlar bankacılık sektörünü daha da kırılgan hale getirmiştir. HM, TCMB, SPK, Başbakanlık, Sayıştay, MB gibi kurumların süreçte yer alması **uygulamada çok başlılık** yaratmıştır.

Neticede Türk Bankacılık Sistemi, özkaynak yetersizliği, küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı, kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği, zayıf aktif kalitesi, piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve kırılganlık, yetersiz iç kontrol, risk ve kurumsal yönetim ve saydamlık eksikliği gibi yapısal zayıflıklarla karşı karşıya kalmıştır.

2 KRİZ SÜRECİ VE YENİDEN YAPILANDIRMA FAALİYETLERİ

2.1 Krizin Oluşum ve Yönetim Süreci

2000 yılı Kasım ayından itibaren, likidite açığı bulunan özel bankalar ile kamu bankalarının sorunları piyasalarda spekülasyonlara neden olmaya ve IMF Programının sürdürülebilirliği sorgulanmaya başlanmıştır. Piyasalarda artan gerginlik nedeniyle, 22 Kasım 2000'den itibaren döviz talebi artmış, Türk Lirası likidite azalmış, bankaların birbirlerine olan güvensizliklerinin de etkisi ile piyasaların finansal aracılık işlevinde sorunlar ortaya çıkmış, gecelik faizler üç haneli rakamlara yükselmiştir.

TCMB'nin, likidite ihtiyacı olan bankaları döviz rezervi kaybını göze alarak yoğun bir şekilde fonlamasına rağmen, piyasalarda istikrar sağlanamamıştır. Spekülatif pozisyon alan orta ölçekli bir bankanın, likidite ihtiyacı sürekli artmış, yükselen fonlama maliyetleri ve portföyündeki devlet tahvillerinin değerinin düşmesi sonucu sermayesi erimiştir. Piyasalar, ilave diğer ekonomik önlemlerle birlikte, Aralık ayı başlarında söz konusu bankanın TMSF'ye devredilmesi ile sakinleşmiş, TCMB'nin rezerv kayıpları durmuştur.

BDDK bu süreçte, özellikle sisteme güveni ve istikrarı zedeleyici, itibar riskine yol açıcı davranış ve tutumlardan kaçınılması, birlik ve bütünlük içerisinde bulunulması hususunda çabalar sarf etmiş, menkul değerlerin rayiç değer uygulamasına esneklik getirmiş, sermaye yeterliliğinin kapsamını genişleterek, faiz oranı riski, kur riski ile hisse senedi risklerinden oluşan piyasa riskleri için de sermaye yükümlülüğü hesaplanması zorunluluğu getirmiş, bankaların risk yönetimi sistemi oluşturmalarına ilişkin usul ve esasları belirlemiştir.

Alınan önlemlerle birlikte, Aralık ayı ikinci haftasından itibaren Kasım likidite krizinin etkileri azalmaya başlasa da piyasalardaki tedirginlik tam olarak giderilememiştir. Nitekim 19 Şubat 2001 tarihinde yaşanan siyasi gerginliğin tetiklemesi sonucu, istikrar programının sürdürülebilirliğine ilişkin güven kaybolmuş, hem yurtdışı hem de yurtiçi yerleşikler yoğun bir şekilde döviz talep etmeye başlamıştır. TCMB, başlangıçta kur rejimini savunmak ve rezerv kaybını önlemek amacıyla piyasaya verdiği Türk Lirası likiditeyi sınırlamaya çalışmış, ancak bu uygulama sonucunda gecelik faizler % 1000'ler seviyesinin üzerine çıkmıştır.

Bankacılık sistemindeki kırılmalıklar, kriz sırasında TCMB'nin para politikası ve likidite yönetiminin etkinliğini ortadan kaldırmıştır. Özellikle kamu bankalarının para piyasalarında yükümlülüklerini yerine getirememesi nedeniyle ödemeler sistemi çökmüş, menkul kıymet ve para piyasaları işlemleri durmuştur. Dolayısıyla, 22 Şubat 2001 tarihinde dalgalı kur rejimine geçilmiş, Türkiye bankacılık sistemi ve borçların çevrilebilirliği sorunları nedeniyle tarihindeki en önemli ekonomik ve finansal krizle karşı karşıya kalmıştır.

Dalgalı kur rejimine geçilmesinin ardından TCMB para politikasını, yeni ekonomik ortama göre yeniden şekillendirmiştir. Bu amaçla öncelik sırasına göre, ancak seri bir şekilde **üç aşamalı bir strateji** izlenmiştir. Bu stratejinin **ilk aşamasında**, dalgalı kur rejimi ile birlikte TCMB açısından en öncelikli konu ödemeler sisteminin bir an önce kesintisiz çalışmasının temini ve menkul kıymet ve para piyasalarında istikrarın tekrar tesisi olmuştur. Zira söz konusu dönemde kamu ve TMSF bünyesindeki bankaların gecelik borçlanma tutarları 15 milyar doların üzerine çıkmıştır. TCMB, kamu ve TMSF bünyesindeki bankaları repo işlemleri ile doğrudan fonlamış, bünyesindeki bankalararası para piyasasında ve Türkiye açısından ikincil para piyasası niteliğindeki İMKB Repo-Ters Repo Pazarında gecelik ve bir haftalık vadelerde borçlanma ve borç verme faiz oranları ilan ederek aktif olarak işlem

yapmaya başlamış, para piyasası faizlerinin ilan edilen bandın dışına çıkmasına izin vermemiştir. Böylece en azından kısa vadeli faizlerin TCMB politika faizleri düzeyinde oluşması sağlanmıştır. TCMB, ayrıca, kamuoyuna İMKB Repo-Ters Repo Pazarında her bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak amacıyla gerekli her türlü önlemi alacağını ilan etmiştir.

Kriz yönetimi stratejisinin ikinci aşamasında, söz konusu bankaların para piyasaları ve mevduat faizleri üzerindeki baskısını ortadan kaldırmak, soruna kalıcı bir çözüm bulmak amacıyla, HM ve TCMB koordineli bir operasyon gerçekleştirmeye karar vermişlerdir. Bu amaçla, Nisan ayında HM, kamu bankalarının görev zararları ile TMSF bünyesindeki bankaların sermaye açıkları karşılığında söz konusu bankalara devlet tahvili vermiştir. Tahvillerin önemli bir kısmı TCMB tarafından kamu bankaları ile TMSF bünyesindeki bankalardan satın alınmış, böylece bu bankaların likidite ihtiyacı kalıcı olarak giderilmiştir.

HM'nin IMF'den aldığı kredilerin önemli bir kısmı iç borç ödemelerinin finansmanında kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, TCMB operasyonları ile piyasaya çok yoğun bir şekilde Türk Lirası likidite sağlanmış, HM de piyasaya likidite bırakmaya başlamıştır. Piyasaya olağanüstü düzeyde likidite sağlanması doğal olarak kurlar üzerinde baskı yaratmıştır.

Diğer yandan, yurt dışına sermaye çıkışları, güven kaybı nedeniyle oluşan ters para ikamesi, bankacılık sistemi ve reel sektörün açık döviz pozisyonları da kurlar üzerinde ilave baskı yaratmıştır. Bu nedenle, TCMB dalgalı kur rejimi ile tutarlı olarak, ihale yöntemi ile programlı döviz satışlarına başlayarak döviz talebinin bir kısmını karşılamaya, böylece kurlarda meydana gelebilecek aşırı dalgalanmaları önlemeye çalışmıştır. Bu şekilde TCMB'nin döviz satışları, daha verimli bir sterilizasyon ve bankalara dalgalı kur rejiminin işleyişini bozmadan ihtiyaç duydukları döviz likiditesi sağlamıştır.

Kriz yönetiminin üçüncü aşamasını HM'nin iç borç takas işlemi oluşturmuştur. Bankacılık sisteminin döviz açık pozisyonu hem kurlar üzerinde baskı yaratmakta, hem de bankacılık sistemi açısından önemli riskler içermekte ve finansal istikrarı tehdit etmekteydi. Diğer yandan, belirsizlik ortamı nedeniyle, HM'nin borçlanma vadeleri iyice kısalmış, borçların çevrilebilirliği önemli bir sorun haline gelmişti. HM, bankacılık sisteminin risklerini azaltmak ve borçlarının vadesini uzatmak amacıyla, Haziran 2001 ortasında, kısa vadeli Türk Lirası cinsi tahvillerin uzun vadeli ABD dolarına endeksli ve uzun vadeli Türk Lirası cinsi tahvillerden oluşan bir paket ile takasını içeren bir operasyon gerçekleştirmiş, işlem piyasa koşullarını yansıtmak amacıyla ihale yöntemi ile yapılmıştır.

Söz konusu operasyonlar sonrasında, finansal istikrara ilişkin kaygılar önemli ölçüde azaltılmış, bu dönemde TCMB, HM ve BDDK ile yakın işbirliğinde bulunmuştur.

2.2 Kriz Sonrasındaki Reform Çalışmaları

2.2.1 Makro Politikalar

Yaşanan krizden sonra 3 Mayıs 2001'de IMF'ye yeni bir niyet mektubuyla 2001 yılının kalan kısmı ve 2002 yılı için belirlemiş bulunduğu ekonomik politikaları açıklanmıştır. Söz konusu program 1999 yılı sonunda IMF ile yapılan *stand-by* düzenlemesi ile desteklenen programın devamı niteliğindedir. Programın temel amacı, kriz nedeniyle ortaya çıkan istikrarsızlığı gidermek ve uzun vadede enflasyonu düşürerek sürdürülebilir büyümeyi sağlayacak bir çerçeve oluşturmaktır. Belirlenen hedefler ise; bankacılık sektörünü reel sektörle sağlam bir

ilişki kuracak şekilde yeniden yapılandırmak, kamu maliyesini gelecekte güçlü bir dengeye oturtmak ve yapısal reformlara imkân verecek yasal çerçeveyi oluşturmaktır.

Maliye politikası uygulamalarının güçlendirilmesi konusunda, programın gerektirdiği en önemli makro politika hedefi GSYH'nın %6,5'i tutarında faiz dışı fazla verilmesi idi. Bunun için gelirlerin artırılması ve harcamaların disiplin altına alınması gerekmektedir. Para politikası ise, dalgalı kur rejiminin uygulanması, Türk Lirasındaki hızlı değer kaybının enflasyonist etkilerinin sınırlanması, geçiş döneminde para tabanının enflasyon hedefi ve öngörülen çıktı büyümesi ile tutarlı seyredecek şekilde hedeflenmesi ve net uluslararası rezervler ve net iç varlıklar hedeflerinin tutturulması olarak çerçevelenmiştir.

2002 sonrası dönemin temel özellikleri, serbest piyasa ekonomisini ve bütçe disiplini destekleyen yapısal reformlar, sağlıklı bir bankacılık sistemine yönelik uygulamalar, fiyat istikrarına odaklı para politikaları ve bunların sonucunda da hızla düşen enflasyon ve reel faizler ile gelen istikrarlı ve yüksek büyüme ile dışsal şoklara karşı kırılabilirliğin önemli ölçüde azalmasıdır. Nitekim 1991–2001 döneminde ortalama büyüme %2,9, ortalama enflasyon %75,9 iken, 2002–2007 döneminde ortalama büyüme %6,8'e çıkarken, ortalama enflasyon düşen bir eğilimle %13,9 olmuş ve her iki verinin dalgalanması oldukça azalmıştır.

2.2.2 Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı

15 Mayıs 2001'de açıklanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (YYP) **aracılık fonksiyonuna odaklanmış, iç ve dış şoklara dayanıklı ve uluslararası ölçekte rekabet edebilir bir bankacılık sektörüne geçişi** amaçlamıştır. YYP'nin önceliği 2000–2001 krizlerinin bankacılık sektöründe yaratmış olduğu tahribatın giderilmesi ve sistemin zayıf bankalardan temizlenerek sağlam bir temel inşası olarak belirlenmiştir.

Gerçekleştirilen faaliyetleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmak ve özetlemek mümkündür.

1. Kamu bankalarının –nihai hedef özelleştirme olmak üzere- yeniden yapılandırılması gerçekleştirilmiştir.²

• Finansal yeniden yapılandırma

- 2001 yılı sonunda 17,5 milyar dolara ulaşan görev zararları tasfiye edilmiş ve görev zararları oluşumuna yol açan düzenlemeler iptal edilmiştir. Kamu bankaları kanalıyla verilecek destekler için ihtiyaç duyulacak kaynakların bütçeye konulması ve bankalara önceden aktarılması uygulaması başlatılmıştır. 31.12.2000 tarihi itibarıyla birikmiş görev zararı alacaklarına faiz yürütülerek toplam 22,9 milyar TL tutarında Özel Tertip Devlet Tahvili (ÖTDT) ihraç edilmiştir.
- Özel bankalar ile banka dışı kesimin, Mart 2001 itibarıyla, 8,4 milyar dolar civarında olan kısa vadeli yükümlülükleri sınırlanmıştır.
- Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla büyük bölümü menkul kıymet olmak üzere 2001 yılsonu itibarıyla 3,5 milyar dolar civarında sermaye desteği sağlanmıştır. Böylece toplam ödenmiş sermaye tutarı Aralık 2000'e göre 2,9 milyar lira artarak, Ağustos 2003'de 3,4 milyar liraya, toplam özkaynakları aynı dönemde 7,1 milyar lira artarak 7,8 milyar liraya yükseltilmiştir.

• Operasyonel yeniden yapılandırma

- Kriz döneminde kamu bankaları bankacılık işlevlerini yerine getiremez hale geldiklerinden çıkarılan Kanunla³ Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankası

² Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Emlak Bankasını kapsamaktadır

anonim şirket statüsüne kavuşturulmuş ve Bankalar Kanunu ile özel hukuk hükümlerine tabi kılınmıştır. Kanun ile ayrıca, söz konusu bankalar için görev zararı yaratan bütün kanun ve kararnamelerin iptal edilmesi hüküm altına alınmıştır.

- b. Operasyonel yapılandırma kapsamında ilk olarak Ziraat ve Halk Bankalarının idaresi ortak yönetim kuruluna devredilmiş ve kurula kamu bankalarını yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlama yetkisi verilmiştir.
- c. Yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlık planları çerçevesinde, bu bankaların organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve bankacılık hizmetlerindeki mevcut yapısının çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yeniden yapılandırılması sağlanmıştır.
- d. Kamu sermayeli bankaların 30.09.2003 itibariyle toplam personelin yaklaşık %27'si emekliye ayrılmıştır. Bunun yanında, şube sayısının azaltılması ile ihtiyaç fazlası personelin diğer kamu kuruluşlarına devredilmesi amacıyla 30.09.2003 itibariyle şubelerin %32,5'i kapatılmış ve personelin yaklaşık %50'si devredilmiştir.

2. TMSF'ye devredilen bankalar birleştirme, devir, satış ve tasfiye gibi yöntemlerle çözümlenmiştir.

1994 yılına kadar muhtelif kapsam ve tutarlarda uygulanan mevduat sigorta limiti 1994 yılında yaşanan kriz neticesinde sınırsız hale getirilmiş ve 2000 yılına kadar sürdürülmüş, 2000 yılında yeniden sınırlı garanti uygulamasına geçilmiştir. Yaşanan krizle birlikte tam garantiye, 2004 yılı Temmuz ayından itibaren ise yeniden sınırlı garanti dönülmüştür⁴.

• Finansal yeniden yapılandırma

- a. Mart 2001 itibarıyla 5,2 milyar lira olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Söz konusu tarihte TCMB'ye olan 2,6 milyar liralık kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içerisinde sıfırlanmıştır⁵.
- b. Mayıs 2001 dönemine kadar 4,5 milyar dolar seviyesinde olan TMSF bünyesindeki bankaların yp açık pozisyonları, Mayıs ayında yapılan dövize endeksli kamu kağıdı enjeksiyonunun etkisiyle Haziran sonunda 561 milyon dolara gerilemiştir.
- c. Yönetim ve denetimi Fona devredilerek çözümlenen bankaların devir tarihleri itibarıyla toplam zararları yaklaşık 23,2 milyar dolar seviyesindedir. Fonun bu bankalarda alacak takibi yaptığı banka hakim ortak sayısı 2008 yılsonu itibarıyla toplam 21 adet olup, bunlardan 17'si ile vadeleri değişen geri ödeme sözleşmeleri (protokol) imzalanmıştır. İmzalanan protokollerden 5'i alacağın ilgili hakim ortaklardan tahsil edilmesiyle kapanmıştır. Banka hakim ortaklarından 2008 yıl

³ Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında 4603 Sayılı Kanun; 22 Kasım 2000 tarih ve 24238 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ 1994 yılında 3 bankanın lisansının iptaliyle sistematik krizi önleme adına getirilen mevduata tam güvence 10 yıla yakın uygulanmıştır. Haziran 2000'de AB'ye uyum doğrultusunda mevduat güvencesinin kademeli olarak kaldırılacağı açıklanmıştır. Plana göre, 2000 yılı bitimine kadar 100 milyar liraya kadar olan mevduata garanti verilmesi, 2001 yılında üst limitin 50 milyar liraya indirilmesi öngörülmüyordu. Ancak 6 Aralık'ta yapılan açıklamayla bu uygulama sona erdirilmiş ve doğrudan mevduat sigortasına ilişkin bir düzenleme olmamakla birlikte, dolaylı olarak örtülü garanti niteliği taşıyan düzenlemeler de yapılmıştır. Örtülü garanti uygulaması, Fona devredilen bankaların kayıtlı bilanço dışı yükümlülüklerinin tamamını kapsamaktadır ve bu uygulama 2004 yılında sona ermiştir. Temmuz 2004 tarihinden itibaren Türkiye'de faaliyet gösteren ve mevduat kabulüne yetkili bulunan bankaların, yurt içi şubelerinde gerçek kişiler tarafından açılmış olan Türk Lirası cinsinden tasarruf mevduatı, gerçek kişilere ait katılım fonu ile tasarruf mevduatı niteliğini haiz altın depo ve döviz tevdiat hesapları 50.000 TL'ye (yaklaşık 32.856 USD karşılığı) kadar sınırlı mevduat sigortası kapsamındadır. Ayrıca, 2003 yılından itibaren bankaların bankacılık sistemi içerisinde yarattığı riske göre sigorta primi ödemesi, düşük seviyelerde risk almaya ve ihtiyatlı düzenlemelere uyum konusunda teşvik edilmesi amacıyla, risk esaslı sigorta prim tarifesi uygulamasına geçilmiştir. 2008 yıl sonu itibarıyla, toplam mevduat tutarının yüzde 28,3'ü 128,7 Milyar TL(84,6 Milyar USD karşılığı) sigortalıdır. Toplam mudi sayısı 68 milyon kişi olup, bunun yüzde 92,4'ü sigortalıdır.

⁵ HM'den TMSF'ye ihraç edilen özel tertip tahvillerin toplamı 31 Temmuz 2003 itibarıyla 24,6 milyar TL'dir.

sonu itibarıyla gerek protokol kapsamında, gerekse protokol dışında gerçekleştirilen tahsilatların toplamı 12,618 milyar dolara ulaşmıştır.

- d. TMSF bünyesindeki bankalara ait mevduatın yaklaşık 3 milyar dolarlık bölümü DİBS verilmek suretiyle ihale yoluyla diğer bankalara devredilmiştir. Söz konusu uygulama dünyada bu büyüklükte ve etkin olarak yapılan ilk uygulama olmuştur.
- e. TMSF bankalarının 2,4 milyar dolarlık mevduat dışı yp yükümlülükleri kamu bankalarına devredilmiştir.
- f. TMSF bünyesine alınan 22 bankadan 10'u kısa sürede satılarak yeniden sektöre kazandırılmıştır. Birleşme ve devir yoluyla çözümlenen 8 banka bulunmaktadır. İflas ve tasfiye süreci devam eden 2 banka ile Fon bünyesinde halen 1 geçiş bankası bulunmaktadır.
- g. Yaşayabilir firmaları korumak ve TMSF alacaklarının tahsil kabiliyetini artırmak amacıyla, hakim ortak dışındaki borçlularla geri ödeme anlaşmaları yapılmıştır.

• TMSF'nin Banka Çözümleme Faaliyetleri

TMSF sorunlu banka çözümleme yöntemleri, bankanın TMSF'ye devir yöntemine göre değişmektedir. Faaliyet izni kaldırılarak TMSF'ye intikal eden bankalarda, sigortalı mevduat ödemeleri yapılarak, bankanın iflas yoluyla tasfiye süreci gerçekleştirilmiştir. Faaliyet izni kaldırılmaksızın TMSF'ye devredilen bankalar ise, ihtiyat aktarımı, sermaye artırımı, mevduat yapma, kanuni karşılık ve umumi disponibiliteler yükümlülüklerinden kaynaklanan cezai faizlerin kaldırılması gibi uygulamalarla rehabilite edilerek satışa sunulmuştur.

Çözümlenen bankalardan 2008 yılsonu itibarıyla yapılan tahsilat 18 Milyar dolar olup, %90'ının 2004 yılından sonra olması TMSF'nin özerkliği ve düzenlemeler sayesinde.

Tablo 2-1: TMSF'ye Devredilen Bankaların Çözümü

Banka	İşlem Türü	Aktifler (**)		Personel (**)		Devir Zararı Milyon dolar	Çözüm Süresi Ay
		Milyon TL	%	Adet	%		
Birleştirilen Bankalar							
1 Egebank A.Ş. (*)	Birleşme	795	0,8	1.990	1,2	1.220	13
2 Yurtbank A.Ş. (*)	Birleşme	332	0,3	563	0,3	656	13
3 Yaşarbank A.Ş. (*)	Birleşme	823	0,8	1.626	1,0	1.149	13
4 Bank Kapital T.A.Ş. (*)	Birleşme	89	0,1	538	0,3	393	3
5 Ulusal Bank A.Ş. (*)	Birleşme	312	0,3	251	0,1	524	2
6 Interbank A.Ş.	Birleşme	1.112	1,1	1.320	0,8	1.269	29
7 Esbank A.Ş.	Birleşme	948	0,9	1.898	1,1	1.113	18
8 İktisatBankası T.A.Ş.	Birleşme	685	0,7	1.339	0,8	1.954	9
9 Kentbank A.Ş.	Birleşme	899	0,9	1.766	1,0	681	6
10 Etibank A.Ş.	Birleşme	826	0,8	2.035	1,2	698	14
11 EGS Bank A.Ş.	Birleşme	510	0,5	1.004	0,6	545	6
12 Toprakbank A.Ş.	Birleşme	3.541	2,0	2.458	1,7	880	10
Kamu Bankasına Devredilen Bankalar							
13 Pamukbank T.A.Ş.	Devir	4.942	1,9	4.040	3,2	3.618	29
Faaliyetlerine Geçiş Bankası Olarak Devam Eden Bankalar							
14 Bayındırbank A.Ş.	Geçiş B.	259	0,2	486	0,3	116	-
Satılan Bankalar							
15 Bank Ekspres A.Ş.	Satış	311	0,3	629	0,4	435	30
16 Demirbank T.A.Ş.	Satış	2.503	2,3	4.225	2,4	648	10
17 Sümerbank A.Ş. (*)	Satış	447	0,4	1.407	0,8	470	20
18 Sitebank A.Ş.	Satış	25	0,0	97	0,1	53	6
19 Tariş Bank A.Ş.	Satış	185	0,1	526	0,4	74	16
Tasfiye Halindeki Bankalar							
20 Kıbrıs Kredi İstanbul Şubesi	İflas	1	0,0	22	0,0	0	-
21 T. İmar Bankası T.A.Ş.	İflas	1.158	0,5	1.521	1,2	5.933	-
22 Türk Ticaret Bankası A.Ş.	İradi Tasfiye	677	0,6	3.664	2,1	778	-
Genel Toplam		21.378	15,5	33.405	21,0	23.205	14

(*) Sümerbank A.Ş. altında birleştirilerek 2001 yılında Oyak Grubuna satışı gerçekleştirilmiştir.

(**) Çözümlemeden önceki yılsonu bilanço değeri ile söz konusu yıl toplamı içerisindeki payları yansıtmaktadır. Dolayısıyla genel toplama ilişkin rakamlar farklı yıllara ait değer ve oranların toplamını göstermektedir.

3. Özel bankalar sağlıklı bir yapıya kavuşturulmuştur.

- a. Banka sahipleri ile hissedarlardan, takvime bağlı taahhüt mektupları alınmış ve 2001-2003 döneminde 2,7 milyar dolar civarında sermaye artışı sağlanmıştır.
- b. Kriz sonrası ekonomideki durgunluğun sürmesi, global ekonomideki belirsizliklerin artması, olumsuz koşulların duran varlıkları nakde çevirme olanağını kısıtlaması ve yatırımcıların sektöre yönelik çekingenliklerinin artması, sermaye ihtiyacını artırmış ve yeni sermaye artırımı imkanlarını sınırlandırmıştır. Neticede, özel bankalara yönelik; (1) erozyona uğrayan sermaye yapılarının gerekirse kamu desteği de sağlanarak güçlendirilmesi, (2) bankacılık sektöründeki kötü aktifler sorununun İstanbul Yaklaşımı ve varlık yönetim şirketleri ile çözümlenmesi geliştirilmiştir.⁶
- c. 26 özel bankada üçlü denetimler yapılarak söz konusu bankaların 31 Aralık 2001 itibarıyla mali durumunu ortaya koyan standart raporlar hazırlanmıştır⁷. Üç aşamalı denetimden geçecek olan tüm özel sermayeli ticari bankalara, bir defaya mahsus olmak üzere ve belirli şartlar çerçevesinde sermayelerinin güçlendirilmesi amacıyla yönelik olarak, ana sermayeye katılım veya sermaye benzeri kredi temini (katkı sermaye) şeklinde destek sağlanabilmesine imkân tanınmıştır. Neticede biri kamu bankası olmak üzere 3 bankanın sermaye ihtiyaçları bulunduğu tespit edilmiştir. Sermaye açığı tespit edilen bir bankaya TMSF tarafından sermaye yeterliliği standart rasyosunu %9'a ulaştıracak miktarda sermaye benzeri kredi tahsis edilmiş ve gerekli işlemler 26 Ağustos 2002 itibarıyla tamamlanmıştır. Sermaye açığı tespit edilen diğer bankanın sermayesi ise, ortaklar tarafından nakden karşılanmıştır.
- d. Yaşanan krizler nedeniyle özkaynakları erozyona uğrayan ve düşük enflasyon ortamında yaşaması zorlaşan bankaların birleşme yoluyla büyümelerinin önündeki vergi engelleri kaldırılmıştır. Bankaların ve iştiraklerinin, devir ve birleşmelerine vergi teşvikleri getirilmiş ve bunun sonucu da olumlu olmuştur. Söz konusu dönemde devir ve birleşmelere konu olan bankaların toplam aktif büyüklüğü tutarı yaklaşık 26,5 milyar dolar seviyesindedir.
- e. 2003 yılı Haziran ayında İmar Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılarak yönetim ve denetimi Fona intikal etmiştir. Banka'da işlemlerin kayıt dışı bırakıldığı, fiili mevduat toplamı ile kamu otoritelerine bildirilen mevduat arasında farklılık olduğu, İmar Off -shore'dan yurt içine dönüştürülen mevduat bulunduğu, izinsiz ve açığa DİBS satışı yapıldığı, mevduat faizinden yapılan yasal kesintilerin düşük beyan edildiği tespit edilmiş, Banka tarafından kamu otoritelerine bildirilenin yaklaşık 10 katı kadar mevduat olduğu ortaya çıkmıştır. TMSF kaynaklarından karşılanması mümkün olmayan bu boyuttaki sigortalı mevduat ödemesi için yasal bir düzenleme ile yeni kaynak ihdas edilmiştir. Sigorta kapsamında 2004 yılında hak sahiplerine ödemelere başlanmış ve 2008 yılsonu itibarıyla toplam **398.632 mudiye 8,6 Milyar TL ödenmiştir**. Bankanın karşılıksız DİBS satışı nedeniyle oluşan mağduriyetin giderilmesine yönelik hazırlanan düzenleme gereği hak sahiplerine (toplam 21.909 kişi) 902 Milyon TL ödenmiştir.

4. Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

⁶ 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 31 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir.

⁷ 4389 sayılı Bankalar Kanununa 4743 sayılı Kanun ile eklenen Geçici 4 üncü madde ile düzenleme yapılmıştır. Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programına ilişkin ayrıntılı açıklamalar ve programın denetim ve değerlendirme aşamasının sonuçları, BDDK tarafından "Tanıtım Rehberi" ve "Gelişme Raporu" olarak iki ayrı rapor şeklinde kamuoyunun bilgisine sunulmuştur.

- a. Düzenleme, gözetim ve denetim uygulamaları, AB direktiflerine, uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere önemli ölçüde uyumlu bir şekilde geliştirilmiştir.
- b. Etkin bir iç denetim ve risk yönetimi sistemi kurulması ve işler hale getirilmesi zorunlu kılınmış, enflasyon muhasebesi sayesinde bilançolar daha şeffaf hale gelmiş ve neticede zayıf özkaynak yerine güçlü özkaynak teşvik edilmiş, banka bilançolarında şeffaflığın artırılmış, uluslararası muhasebe ve raporlama standartlarına uyum sağlanmış, off-shore bankacılığı faaliyetlerinin kapsamı genişletilmiş, bu faaliyetlerin denetimi ve gözetimi sıkılaştırılmış, yurt içinde bankaların devir ve birleşmeleri teşvik edilmiş, kredilerde risk yoğunlaşması ve banka kaynaklarının belirli gruplara kullanılması önlenmiş, konsolide ve konsolide olmayan bilgileri içeren finansal tabloların zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve kamuya açıklanması sağlanmış⁸, bağımsız denetim uluslararası denetim standartları ile uyumlu hale getirilmiştir.
- c. 2002 yılından itibaren bankalar için tek veri tabanı oluşturulmuş, etkin bir raporlama altyapısı geliştirilmiş, hatalı raporlama yapanlara idari para cezası uygulaması getirilmiştir.

5. Sorunlu Aktiflerin Çözümü: İstanbul Yaklaşımı

2001 ekonomik kriz nedeniyle, bankalara ve diğer mali kuruluşlara olan kredi borçlarını ödeyemeyen firmalara, faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için kredi borçlarını yeniden yapılandırma ve gerekirse ek kaynak sağlama imkânı veren 4743 sayılı Kanun⁹ uygulamaya konmuştur. İstanbul Yaklaşımı uygulaması, Haziran 2002-Haziran 2005 tarihleri arasında yürütülmüş, bu dönemde 217 adedi büyük, 101 adedi küçük ölçekli olmak üzere toplam 318 adet firmaya ait 5.960 milyon dolar tutarında kredi yeniden yapılandırılmıştır. Yeniden yapılandırılan kredi tutarı 2002 yılı sonu itibarıyla bankacılık sistemindeki toplam brüt kredi hacminin yaklaşık %16'sı seviyesindedir.¹⁰

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının toplam maliyeti milli gelirin 1/3'ünü aşarak 53,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir¹¹. Türkiye'nin krizden çıkışı oldukça hızlı olmuştur. Seçim ortamı ve siyasi belirsizliklere rağmen ekonomi 2002 yılında % 6,2 büyümüştür. Bu hızlı toparlanmanın temel nedeni, kurumlar arası uyumun maksimum düzeyde olduğu etkin bir kriz yönetimi stratejisi, bankacılık sisteminin çok hızlı ve kararlı bir şekilde yeniden yapılandırılması, geniş kapsamlı bir istikrar programı ile güven ortamının hızlı bir şekilde yeniden tesisi olmuştur.

Ekonomik programların uygulanması ve sonrasında, başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere uluslararası kuruluşlarla işbirliğine gidilmiş, ABD, Kanada ve İngiltere muadil otoritelerinin deneyimlerinden faydalanılmıştır. IMF'den sağlanan 9,9 milyar dolarlık finansman kolaylığı 2001'de piyasadaki likiditenin artışına katkı sağlamıştır.

⁸ "Muhasebe Uygulama Yönetmeliği" ve buna ilişkin on sekiz adet tebliğ, uluslararası muhasebe standartları ile büyük ölçüde uyumlu olarak düzenlenmiş ve 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bankacılık sektörünün finansal raporlamaları açısından reform niteliği taşıyan bu düzenlemeler ile uluslararası muhasebe standartlarının Türk bankacılık sektöründe uygulanmasına başlanmıştır.

⁹ 4743 sayılı "Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 31.01.2002 tarih ve 24657 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁰ İstanbul Yaklaşımı Uygulama Sonuçları TBB Finansal Yeniden Yapılandırma Koordinasyon Sekreteryası tarafından hazırlanmış "İstanbul Yaklaşımı Bir Yeniden Yapılandırma Deneyimi" isimli Ağustos 2005, tarihli çalışma raporunda yer almaktadır.

¹¹ 2001 bankacılık krizinin çözümleme maliyeti; kamu bankalarının görev zararı 19 milyar dolar, kamu bankalarına yapılan sermaye desteği 2,9 milyar dolar, TMSF bankalarının çözümleme maliyeti 22,5 milyar dolar (17,3 milyar dolar kamu kalanı özel sektör tarafından), sermaye benzeri kredi desteği 0,1 milyar dolar, özel bankaların eriyen sermaye tabanını güçlendirme maliyeti 2,7 milyar dolar ve İmar Bankası maliyeti 6,4 milyar dolar olmuştur. Toplam 53,6 milyar dolar olan çözümleme maliyetinin GSYH'ye oranı yüzde 34,2 olmuştur)

2.3 Sektör Kaynaklı Faaliyetler

Yeniden yapılandırma sonrasında sektörde birleşme/devralmalar, stratejik yatırımlar, rekabet ortamı, organik büyüme, finansal yenilikler, teknolojik alt yapı, finansal sisteme erişim, kurumsal kapasite, risk yönetim kültürünün yaygınlaşması, iş yapma kültürünün değişmesi ve beşeri sermayenin iyileşmesi gibi alanlar ön plana çıkmıştır.

Bu süreçte, küresel sermayenin payı artmış ve sektördeki yatay birleşmelerin yanı sıra orta ve büyük ölçekli yerel bankalara yönelik stratejik yatırımlar gerçekleşmiştir. Yeniden yapılandırmanın oluşturduğu piyasa dinamikleri ve ölçek ekonomileri arayışı bankalar arası birleşme ve devirleri teşvik edici olmuştur.¹² Daha fazla müşteriye erişme çabası sektördeki şube, personel, ATM ve POS cihazlarında Avrupa ülkelerinin ortalamasının üzerinde artış olmasını sağlamıştır. Sektör, en az kurumsal müşteriler kadar bireysel müşterileri de önemseyerek gerçek bankacılık yapma yönünde güçlenmiştir.

Rekabetçi bir ortamda büyüme çabası, sektörde teknoloji kullanımını dolayısıyla verimlilik ve etkinlik artışını da beraberinde getirmiştir. Bankalar, iş süreçlerinde esnek çözüm sağlaması ve maliyet etkin olması nedeniyle bazı alanlarda destek hizmeti alma yolunu benimsemişlerdir. Bankacılıkta ihtisaslaşmanın önemi kavranmış ve belli hizmetlerde ürün farklılaşması yaratarak görece avantaj sağlama arayışları ortaya çıkmıştır. Mali bünyesi sağlamlaşan bankalar marka değerlerini yükseltmiş ve uluslararası borçlanma piyasalarından daha kolay fon bulabilir hale gelmişlerdir.

¹² Bu çerçevede, 2001–2007 döneminde Türk bankacılık sektöründe sermaye yapısında anlamlı düzeyde değişiklik yaratan 10 adet birleşme yaşanırken 14 adet de hisse devri işlemi gerçekleşmiştir. Birleşme ve devir işlemlerinin 4'ünde işleme konu bankalar kalkınma ve yatırım bankası, 20'sinde ise mevduat bankası statüsündedir.

3 YENİ FİNANSAL MİMARİ VE İSTİKRAR

3.1 Bankacılık Kanunu ve Diğer Düzenlemeler

İkinci yapısal dönüşümün altyapısını oluşturan Bankacılık Kanunu¹³, finansal istikrarın sağlanması, sektörün geliştirilmesi, denetim, uygulama ve düzenleme çerçevesinin güçlendirilmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması, kurumsal kabiliyetin güçlendirilmesi için önemli bir fırsat oluşturmuş, geleceğe dönük yeni bir finansal yapı öngörmüştür.

Bankaların kuruluş ve faaliyet izinleri dahil bütün izin işlemleri, kapsamlı, açık, ihtiyatlı denetimin bir parçası olarak uygunluk ve dürüstlük ilkesi çerçevesinde tasarlanmıştır. Bankalarda kurumsal yönetim, iç denetim, risk yönetimi ve iç kontrole ilişkin faaliyetleri uluslararası standartlara paralel olarak uygulamaya konulmuştur. Başta sermaye yeterliliğine ve mevduat sigortasına ilişkin düzenlemeler olmak üzere ihtiyatlı düzenlemelerin bütünü, eksikler ve güncellemelerle daha da sıkılaştırılmıştır. Muhasebe, finansal raporlama ve bağımsız denetime ilişkin düzenlemeler, uluslararası standartlara tam uyumlu hale getirilmiştir.

Bankaların kredi kartı ile yapılan harcamalardan doğan alacakları taksitlendirme uygulaması, piyasalarda kredi hacminin ve kredi riskinin aşırı artmasına neden olması nedeniyle bu alacaklar taksitlerin vadesine bağlı olarak daha yüksek (%150/-%200) risk ağırlıklarına tabi tutulmuştur.

Şubat 2001 krizinden sonra gerçekleştirilen diğer bir yapısal reform da TCMB Yasasının değiştirilmesi olmuştur. Mayıs 2001'de gerçekleştirilen yasal değişikliklerle; kamuya kredi vermesi Kasım 2001'den itibaren yasaklanmış, TCMB'nin idari bağımsızlığı güvence altına alınmış, TCMB'nin temel hedefinin fiyat istikrarı olduğu açık bir şekilde belirtilmiş ve TCMB araç bağımsızlığına kavuşturulmuştur. Yapılan yasal değişiklikler sonrası, TCMB'nin temel önceliği, finansal piyasalardaki istikrarın sağlanması ve bu amaçla piyasalara sağlanan olağanüstü tutardaki likiditenin enflasyonda sıçramalara yol açmasının önlenmesi olmuştur.

3.2 Kurumsal Kapasitenin Artırılması

Kriz ve takip eden süreçte BDDK'nın düzenleme, denetim ve uygulama kapasitesi artırılmıştır. Kurumun denetim alanı, finansal holding şirketleri ile finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerini de kapsayacak şekilde genişletilerek **konsolide denetime daha bütünleşik bir yapı kazandırılmıştır.**

Kurum faaliyetlerinde **stratejik yönetim anlayışı** benimsenerek ilk stratejik plan uygulamaya konulmuştur¹⁴. Kurumun organizasyon yapısı eşgüdümün ve sinerjinin artırılması amacıyla gözden geçirilerek **görev alanındaki genişlemenin ve hizmetlerin gerektirdiği esnek bir yapı sağlanmış**, denetim ve uzaktan gözetim faaliyetlerinin aynı birimler tarafından yürütüldüğü daha bütünleşik bir yapıya geçilmiştir.

Düzenleme sürecinin iyileştirilmesine yönelik olarak; süreç içerisinde **ilgili tüm tarafların görüşlerinin alınması ve düzenleme taslaklarının kamuoyu ile paylaşılması**

¹³ Resmi Gazete'nin 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı nüshasında yayımlanmıştır

¹⁴ 2006 yılı Haziran ayında kamuoyuna açıklanarak uygulamaya konulan "BDDK Stratejik Planı 2006-2008" ile Kurumun misyon ve vizyonu tanımlanmış ve üç yıllık dönem için geçerli olacak beş stratejik amaç ve bunlarla ilişkilendirilmiş 13 adet stratejik hedef belirlenmiştir.

uygulamaları kurumsal hale getirilmiş, **düzenlemelerin ekonomik ve sosyal etkileri etki analizlerine** konu edilmeye başlanmış ve süreç hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesine ve şeffaflığın sağlanmasına özel bir önem verilmiştir.

Kurumun denetim ve gözetim kapasitesinin artırılması amacıyla; öncelikle **denetimin organizasyonu ve işleyişi gözden geçirilerek**, yerinde denetim ekiplerinin murakıpların dışındaki tüm meslek personelinin katılımıyla güçlendirilmesine imkân sağlanmıştır. Ayrıca, uzaktan gözetim ve diğer faaliyetler çerçevesinde hazırlanan rapor, değerlendirme ve ürünlerin denetim birimlerince daha etkin bir şekilde paylaşılması sağlanmıştır.

Risk odaklı denetim yaklaşımı (ROD) ile denetim süreci zenginleştirilmiştir. ROD; denetimin şekli, kapsamı, zamanı, yoğunluğu, kaynak tahsisi ve denetim prosedürleri, her bir bankanın ölçeğine ve karmaşıklık düzeyine göre risk profili ile iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin mevcudiyeti, bunların yeterliliği ve etkinliği baz alınarak yürütülmekte, yeni, esnek ve proaktif denetim tekniklerinin kullanılması sağlanmaktadır.

Her bir bankayı sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kabiliyeti, gelir gider dengesi ve kârlılık, likidite ve piyasa riskine duyarlılık gibi parametrelerle bileşke bir derecelendirmeye tabi tutan **CAMELS olarak da adlandırılan UFIRS uygulamaya konulmuştur.**

Bilgi sistemleri denetimi alanında; mevzuat altyapısı oluşturulmuş, öncelikle bağımsız denetim şirketleri aracılığıyla denetimlere başlanmış, bilgi sistemleri altyapısı ve yönetimine ilişkin ilkeler yayımlanmış, BDDK bünyesinde oluşturulan denetim ekiplerine işlerlik kazandırılmıştır. 2002 yılında, denetlenen **kuruluşlardan tek bir kanal aracılığıyla toplanan verilerden oluşan kapsamlı bir veri tabanı** oluşturulmuş, 2007 yılından itibaren hatalı raporlama yapan bankalara ise idari para cezası uygulamasına başlanmıştır.

Kurum insan kaynağı güçlendirilmiş, yayınlar sıklık, içerik ve tür olarak zenginleştirilmiş, yeni internet sayfası kullanıma açılmış, başta elektronik veri tabanları ve periyodik yayınlar olmak üzere, bilgi kaynakları zenginleştirilmiş, kesintisiz erişimi temin edilmiştir.

3.3 Finansal ve Ekonomik İstikrarın Tesisine Dönük Politikalar

Kalıcı bir fiyat istikrarının sağlanması için üç temel unsur, mali disiplin, yapısal reform sürecinin devamı ve finansal piyasalarda istikrarın sağlanmasıdır. Ayrıca, etkin ve sağlıklı bir bankacılık sistemi, finansal sektör – reel sektör etkileşimini artırarak para politikası aktarım mekanizmasını da güçlendirmekte, böylece para politikasının etkinliğini artırmaktadır.

TCMB tarafından uygulanan stratejiler; (a) Gün sonu likidite ihtiyacı olan bankalara Bankalar arası Para Piyasası'nda likiditenin son mercii sıfatıyla teminat karşılığı olmak kaydıyla limitsiz likidite imkânı sağlanması, (b) Piyasa yapıcısı bankalara HM ihalelerinden aldıkları tutarın % 10'u ile sınırlı kalmak kaydıyla likidite imkânı sağlanması, (c) Zorunlu karşılıklarına faiz ödenmesi, (d) Piyasaların enflasyon ve kur risklerine karşı devamlı olarak uyarılması, riskten korunma amaçlı araçların kullanımının yaygınlaştırılması, (e) Savaş, terörist saldırı gibi dışsal şoklar karşısında piyasalardaki dalgalanmaların önlenmesine ve likidite desteği sağlanmasına yönelik önlemler olarak sayılabilir.

Korunma amaçlı işlemler dışında sorunlu türev ürünler ile uğraşılmaması konusunda bankalar uyarılmıştır. Ekonomilerin canlı dönemlerinde düzenlemelerin sıklaştırılması yoluyla birikim yapılmasına, kriz dönemlerinde ise yavaş yavaş birikimler boşaltılarak mevzuatın gevşetilmesine çalışılmıştır. Bu çerçevede;

- 2006 yılı Kasım ayında, mevcut koşullar altında tüm bankalara uygulanmak üzere hedef rasyo uygulamasına geçilmiştir¹⁵.
- 2008 yılında elde edilecek kârların dağıtımına konu edilmesinin planlanması durumunda, gerekçeleri belirtilmek suretiyle BDDK'ya başvurulması ve izin verilmesi halinde karın dağıtımına konu edilebileceği bankalara bildirilmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosu, dikkati çekecek noktalara hızla inen, hızlı büyümüş bankaların kar dağıtımına izin verilmemektedir.
- Hane halklarının ödeme güçleri de göz önünde tutularak bankacılık sektörünün kredi kullandırma olanaklarının geliştirilebilmesini teminen, karşılıklar yönetmeliğinde yapılan düzenleme değişikliği ile Bankaların ayırmak zorunda oldukları karşılık tutarları gevşetilmiştir.

Finansal piyasalardaki güven ve istikrar ile gelişmeyi temin etmek üzere, bilgi teatisini, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, ortak politika önerilerinde bulunmak ve finans sektörünün geleceğini ilgilendiren konulara ilişkin görüş bildirmek amacıyla oluşturulan **Finansal Sektör Komisyonuna**¹⁶ **işlerlik kazandırılmıştır**. BDDK ve TMSF arasındaki işbirliğini artırmaya dönük Eşgüdüm Komitesi¹⁷ teşkil edilmiştir. Ayrıca, BDDK, TMSF, HM ve TCMB arasındaki işbirliği ve bilgi paylaşımına yönelik protokolün günün koşullarına göre güncellenmesi çalışmaları nihai aşamaya gelmiştir.¹⁸ Sınır ötesi işbirliği ve bilgi alışverişine yönelik olarak bugüne kadar 16 ülkedeki¹⁹ **muadil denetim otoriteleri ile mutabakat zabıtları imzalanmıştır**. DB ve IMF ile işbirliği içerisinde **FSAP-Türkiye çalışmaları yürütülmüştür**. Bankalar ve müşteriler arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yönelik olarak Bankalar Birliği nezdinde Müşteri Şikâyetleri Hakem Heyeti oluşturulmuştur.

Mülga düzenlemelerde nakdi krediler için % 0,5 gayri nakdi krediler için % 0,1 olarak öngörülen genel karşılık oranları, Karşılık Yönetmeliğinde, Birinci Grup nakdi krediler için %1, gayrinakdi krediler için % 0,2; İkinci Grup nakdi krediler için % 2 ve gayrinakdi krediler için % 0,4 olarak belirlenmek suretiyle sıkılaştırılmıştır.

3.4 Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri

YYP ve sonrasında, bankacılık sektörü yüksek ve istikrarlı bir büyüme sürecine girmiş 2000 yılında 104 milyar TL olan sektörün toplam aktifleri 8 yılda 7 katına çıkarak 733 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörde; konsolidasyon yaşanmış, yoğunlaşmada da artış olmuştur. Programının başarısıyla birlikte kamu bankalarının sistem içindeki ağırlığı azalmıştır. Sektörün sermaye yapısı güçlendirilmiş; 2000 yılında 9,3 olan SYR 2008 sonunda %18'e yükselmiştir. Sektörün; karlılık performansı iyileşmiş, aktif kalitesi istikrarlı bir iyileşme kaydetmiş, 2001 yılında sektörün kredilerinin dörtte biri takibe düşmüşken, söz konusu

¹⁵ Söz konusu hedef rasyo, yasal rasyo olan %8 oranına +%4'lük ihtiyat aralığı ilave edilmesi suretiyle %12 olarak belirlenmiş, hedef rasyoyu tutturamayan bankaların yeni şube açamayacaklarına ilişkin bankaların uyarılmasına karar verilmiştir.

¹⁶ 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 99 uncu maddesi uyarınca Kurum nezdinde, Kurum, Maliye Bakanlığı, HM Müsteşarlığı, TCMB, Sermaye Piyasası Kurulu, Fon, Rekabet Kurulu, Devlet Plânlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İstanbul Altın Borsası, Menkul Kıymetler Borsaları, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsaları ve kuruluş birlikleri temsilcilerinden oluşan Finansal Sektör Komisyonu en az altı ayda bir toplanmakta ve toplantı sonuçları hakkında Bakanlar Kuruluna bilgi sunmaktadır.

¹⁷ 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 100 üncü maddesi uyarınca bankacılık sisteminin genel durumu, kredi kuruluşlarının denetimleri sonucu alınacak önlemler, risk esaslı sigorta primlerinin hesaplanmasında kullanılmak üzere kredi kuruluşlarının malî bünyelerini gösteren analiz sonuçları ve ayrıca bu bankaların mevduat ve katılım fonları hesap adetleri, sigortalı mevduat ve katılım fonları ve toplam mevduat ve katılım fonu tutarları hakkında gerekli bilgilerin paylaşılması, Fonun görev alanına giren konularda ve işlem tesis edilmesinin gerekli olduğu hâllerde Kurum ile Fonun azamî düzeyde işbirliği yapmasını sağlamak üzere Eşgüdüm Komitesi kurulmuştur. Komite en az üç ayda bir defa olmak üzere, tarafların uygun göreceği sıklıkta toplanmaktadır.

¹⁸ İşbirliğine, bilgi paylaşımına ve sistemik riske ilişkin olarak, söz konusu kuruluşların yanı sıra TMSF'yi de içeren yeni bir mutabakat zaptı için hazırlıklar sürdürülmekte olup oluşturulan taslak imzalanma aşamasına gelmiştir.

¹⁹ KKTC, Arnavutluk, Romanya, Bahreyn, Endonezya, Kazakistan, Pakistan, Malta, Yunanistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Çin, Dubai, Gürcistan ve Kosova.

oran 2008 yılında %4'ün altına gerilemiştir. Sürdürülebilir bir makroekonomik büyüme performansının sağlanmasında kritik öneme haiz finansal aracılık fonksiyonu etkili olarak yerine getirmeye başlanmış, sektörün toplam aktiflerinde kredilerin payı 2001 yılında %23'den 2008'de %50'ye yükselmiştir.

Tablo 3-1: Temel Göstergeler

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Toplam Aktifler (Mil.TL)	36,8	72,1	104,1	173,4	212,7	249,7	306,4	406,9	499,7	581,6	732,5
Krediler (Milyar TL)	13,1	19,9	31,8	38,0	49,0	66,2	99,3	156,4	219,0	285,6	367,4
MDC (Milyar TL)	5,2	12,4	12,0	17,5	86,1	106,8	123,7	143,0	158,9	164,7	194,0
Mevduat (Milyar TL)	21,8	43,4	58,9	110,4	138,0	155,3	191,1	251,5	307,6	356,9	454,6
Özkaynaklar(Milyar TL)	3,3	4,2	7,2	18,3	25,7	35,5	46,0	54,7	59,5	75,8	86,4
Banka Sayısı	75	81	79	63	54	50	48	51	50	50	50
Şube Sayısı	7.740	8.104	8.298	7.386	6.160	6.029	6.440	6.240	6.911	7.700	8.768
SYR (%)	13,00	8,24	9,29	20,78	25,34	30,93	28,24	23,73	21,91	18,94	17,98
Bireysel Kred./ Krediler	5,3	4,9	14,5	6,3	4,5	9,7	12,8	18,8	21,7	23,8	22,6
Takip.Alac./Brüt Kred.	7,2	10,5	11,1	25,2	17,6	11,5	6,0	4,8	3,8	3,5	3,7
Krediler/Mevduat	60,3	45,9	54,1	34,4	35,5	42,6	52,0	62,2	71,2	80,0	80,8
Dönem Karı (Milyar TL)	0,8	-0,3	-3,1	-10,5	2,9	5,6	6,5	6,0	11,4	14,9	13,4
Vergi Son. Akt.Kâr.(ROA) ¹	2,1	-0,4	-3,0	-6,1	1,4	2,5	2,3	1,7	2,5	2,8	2,0
Ver.Son. Özkay. Kâr. (ROE)	23,1	-7,2	-43,7	-57,5	11,2	18,1	15,8	12,1	21,0	24,8	18,3
YPNGP/Özkaynaklar (%)²	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	1,1	-0,5	-0,6	1,0	0,3	-0,6
Top.Aktif. ilk 10 Ban. Payı	67,6	67,5	69,2	79,5	80,8	82,3	84,0	82,9	83,5	82,5	82,8
Küresel Serm. Payı (%)³	5,6	7,1	3,4	3,0	3,3	3,0	3,5	6,3	13,1	14,0	17,0
Yurtd.Sağ.Fonlar (Milyar \$)	2,5	3,2	3,8	2,8	11	17	22	36	49	61	62

2005 döneminden itibaren Katılım Bankaları dahil edilmiştir.

¹ ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.

² 2002 öncesi için yabancı kalkınma ve yatırım bankaları dahil edilmemiştir.

ROA ve ROE oranlarında Aktifler ve Özkaynaklar ortalama olarak hesaplamaya dahil edilmiştir.

³ Banka aktifinin %50 ve fazlasının kontrol edildiği hesaplama

3.5 Reel Sektörün Güçlendirilmesi

Özel sektörün ekonomideki rolünün artırılmasına yönelik, yürütülen yatırım ortamının iyileştirilmesi reform programı kapsamında pek çok düzenleme hayata geçirilmiştir²⁰.

2007 yılı Nisan ayında uygulamaya konulan “**Anadolu Yaklaşımı**” ile ödeme gücüne düşen KOBİ'lerin finansal kesime olan borçlarının yeniden yapılandırılması yoluyla ekonomiye kazandırılmaları amaçlanmıştır²¹. Şubat 2009 itibarıyla kapsama alınan 120 firmadan 105'i ile FYYB bağlanmış, yeniden yapılandırılan borç tutarı 200.904 bin TL'dir.

3.6 Küresel Krizin Yansımaları

Türk mali sisteminin dayanıklı yapısı ve TCMB'nin para piyasalarının etkin çalışmasına yönelik zamanında ve etkin önlemleri sayesinde global krizin Türkiye'deki mali piyasalar üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. TCMB, Ekim 2008'den itibaren krize karşı alacağı önlemleri açıklamıştır. Alınan önlemler kısaca aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Piyasanın ihtiyaç duyacağı likiditenin 1 haftalık repo ihaleleri ile etkin bir şekilde sağlanarak gecelik vadeli ikincil piyasa faiz oranlarında oynaklığa izin verilmeyeceği ilan edilmiştir.

²⁰ Türkiye'ye gelen uluslararası yatırımların artmasını sağlamak ve uluslararası doğrudan yatırımlar alanındaki düzenlemeleri rasyonelleştirmek amacıyla 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu yürürlüğe konmuştur. İş kurmak için gerekli aşamaları azaltarak süreci kısaltan ve tescil ve şirket kuruluşu işlemlerini bir güne indiren Şirket Kuruluşu Kanunu çıkartılmıştır. İşyeri açma ve çalışma ruhsatları sürecinde önemli iyileşmeler sağlayan düzenlemelerle daha önce sıhhi işyerlerinin ruhsatlandırılmasında istenen 52 adet evrak 6'ya, gayri sıhhi işyerleri için istenen 43 adet evrak 7'ye düşürülmüştür. Türkiye'deki yatırım ortamının ve yatırımcılara sunulan imkânların etkin bir şekilde tanıtılması alanındaki kurumsal kapasite ihtiyacını giderecek olan Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansının kuruluşu gerçekleştirilmiştir. YOİKK Teknik Komite çalışmalarına performans kriteri getirilmesi amacıyla 2007 yılında YOİKK Teknik Komite Eylem Planları oluşturulmuştur. Eylem Planları her yıl özel sektörün ihtiyaç ve önceliklerine göre güncellenerek kamuoyuna duyurulmaktadır

²¹ 27/12/2006 tarih ve 5569 sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Mali Sektöre Olan Borçlarının Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun.

- Likidite açığının ortaya çıkması halinde, kredi mekanizmasında aksaklığa yol açmamak için repo ihalelerinin vadesinin 3 aya uzatılabileceği, gerek görülürse devlet tahvili doğrudan alım işlemlerinin gerçekleştirilebileceği açıklanmıştır.
- TCMB, döviz depo piyasasında güvensizlik oluşmasını önlemek amacıyla bünyesindeki piyasalarda aracılık işlemlerine başlamış, bu piyasada kendi ilan ettiği borç verme faiz oranından bankalara döviz cinsi borç verme imkanını artırmıştır.
- Kurlarda aşırı oynaklık gözlenmesi halinde, dalgalı kur rejimi ile kuralları önceden ilan edilen döviz satım ihalelerine başlanmıştır.
- Bankaların döviz likiditelerini güçlendirmek amacıyla zorunlu karşılık oranları düşürülmüştür.
- Herhangi bir bankanın fon çekilişleri nedeniyle likidite sorunları yaşaması halinde, TCMB'nin standart likidite olanaklarına ilave olarak sağlayacağı Acil Likidite Desteği kredilerinin koşulları kamuoyuna ilan edilmiştir.

İhracat sektörüne daha fazla kaynak aktarılabilmesini teminen TCMB tarafından bankalara tanınan mevcut ihracat reeskont kredisi limiti 5 Aralık 2008 tarihinde 1 milyar dolara çıkarılmış ve bu krediler için kullanım kolaylığı getirilmiştir. Bunların dışında, döviz likiditesinde yaşanabilecek sıkıntıların olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla YP zorunlu karşılık oranı 2 puan azaltılarak yüzde 11'den yüzde 9 düzeyine indirilmiştir. YP zorunlu karşılık oranında yapılan bu indirimle, bankacılık sistemimize 12.12.2008 tarihinde yaklaşık 2,5 milyar dolar ek döviz likiditesi sağlanmış bulunmaktadır.

Küresel krizin sektöre olan etkilerini sınırlandırmak amacıyla BDDK tarafından, bankaların 2008 yılı kâr dağıtımını izne tabi tutulmuş, kredilerin ve diğer alacakların yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemede geçici bir süre esnekliğe gidilmiş, finansal varlıkların başka bir kategoride sınıflandırılmasına izin verilmiş, dövizde endeksli finansal araçlardan kaynaklanan nakit akışlarının YP likidite yeterliliği hesaplamasında dikkate alınmış, ani mevduat çekilişlerini karşılayacak düzeyde asgari likidite düzeyi uygulamasına geçilmiştir.

4 KRİZDEN ÇIKARILAN DERSLER

2001 yılında Türkiye’de yaşanan krizde olduğu gibi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan, yerli ve yabancı tüm yatırımcıların beklentileri ile kararlarındaki ani değişimler sonucu yüksek sermaye çıkışları sonucu ortaya çıkan krizlerin yönetimi hem para hem de maliye politikalarında oldukça hızlı ve kararlı önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede kriz yönetiminde alınan politika kararları, sonuçları itibarıyla önemli avantajlar yaratmıştır.

Türkiye’nin yaşadığı kriz tecrübesi, yakaladığı makroekonomik ve finansal istikrar ile gerçekleştirilen yapısal reformlarla sağlanan tatminkar ilerleme arasındaki tamamlayıcı ilişkiyi vurgulamaktadır. Bugün yaşanan küresel krizin Türkiye üzerindeki etkilerinin sınırlı kalmasının ve özellikle bankacılık sektörünün mali yapısında şu ana kadar ciddi bir bozulma görülmemesinin en önemli nedenlerinden biri, 2001 krizinden sonra getirilen yeni düzenlemelerdir. Bu çerçevede, bankacılık sistemi döviz açık pozisyonlarına, likidite ve sermaye yeterlilik rasyolarına çok sıkı sınırlamalar getirilmiştir. Her ne kadar krizden sonra yakalanan istikrarlı büyüme ortamı hızlı bir kredi büyümesini beraberinde getirmiş olsa da, yine yapılan yasal düzenlemeler sayesinde bankaların aşırı risk alması engellenmiş olup, küresel krizin ülkemiz üzerindeki etkilerinin belirginleştiği bu dönemde dahi kredilerin takibe dönüşüm oranları oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir.

2000–2001 yıllarında yaşanan kriz, finansal sektörde yapısal sorunlara sahip bir ekonominin sabit kur rejimini istikrarlı bir şekilde sürdüremeyeceğini ortaya koymuştur. Türkiye’de bankacılık ve para krizi şeklinde ortaya çıkan ikiz kriz bankacılık sektöründeki yapısal sorunların krizin oluşumuna zemin hazırladığını göstermiştir.

Yüksek kamu borçlanma gereğinin yarattığı dışlama etkisi, bankacılık sektörünün asli fonksiyonu olan finansal aracılık işlevinden uzaklaşmasına ve ağırlıklı Hazine’yi fonlayan bir bilanço yapısına neden olmuştur. Bu yapıda bankalar, piyasa disiplininin uzaklaşmış, riski algılayamamış, etkinlik ve rekabeti artırıcı politikalar anlamsız hale gelmiştir. Dolayısıyla kamu maliyesindeki dengesizlikler sektör üzerinde olumsuz sonuçlar doğurmuştur.

Bankaların likidite yönetimlerini ve ödemeler sisteminin etkinliğini ve esnekliğini desteklemek, para piyasalarında sorun yaşanmaması için büyük önem taşımaktadır. Zira ödeme sisteminde sorunlar yaşanmaya başlanması halinde, olumsuz etkileri kartopu gibi büyümekte, oluşan spekülasyonların önüne geçilmesi zorlaşmaktadır. Kriz ve sonrası TCMB’nin para piyasalarında piyasa yapıcı rolünün önemini ortaya koymuştur. Bu rolün gerçekleştirilmesi için TCMB’nin yüksek kredibiliteye sahip olması gereklidir.

Türkiye deneyimi sektörü **krize götüren problemlerin niteliği ve boyutlarının doğru teşhis edilerek**, tüm güncel ve yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşımın ödünsüz uygulanmasının önemini ortaya koymuştur. Krizler esnasında birinci öncelik, erozyona uğrayan güvenin alınacak önlemlerle en kısa zamanda yeniden tesisi olmalıdır. Sürecin topteyken ele alınması, uygulanan sistematik ve bütüncül yaklaşım programının başarısında etkili olmuştur. Kriz tecrübesi, kriz sürecinde, siyasi karar alma sürecindeki çeviklik ve eşgüdümün mümkün olan en yüksek seviyeye çıkartılması, ekonomi yönetiminin tek elden yürütülmesi, itibarının sağlanması ve uluslar arası kurumlar ile işbirliğinden yararlanılması kritikliğine işaret etmektedir. Uluslararası finansal kuruluşların finansman ve teknik desteği, önemli olup, uluslararası güvenin tesisine yardımcı olmaktadır.

Krizden çıkış programının kamuoyuna sunulan **güçlü bankacılık, güçlü ekonomi** tanıtım ifadesinden anlaşıldığı üzere, bankacılık sektörünün istikrarı ve sağlamlığı, krizlerin önlenmesi ve yönetilebilmesi açısından, en az mali disiplin, sürdürülebilir borçlanma, yönetilebilir dış açık ve doğru kur sistemi kadar yüksek öneme sahiptir. Bundan dolayıdır ki 2000–2001 sonrasında geçiş döneminde krizin oluşumunda önemli rol oynayan bankacılık sektörüne yönelik kırılmalıkların giderilmesini sağlayan **yapısal reformlar** ekonomik büyümenin motoru olmuş ve krizden çıkış sürecine ivme kazandırmıştır.

Yapısal reformlarla desteklenen istikrarın sürdürülmesine için geliştirilen **yeni finansal mimari**, ekonomik istikrarın korunmasında ve ekonominin, 2006 yılı sonrası, dış kaynaklı dalgalanmalara karşı daha esnek ve dayanıklı olabilmesinde birincil etken olmuştur.

Bankacılıkta krizlere karşı kırılmalığı artıran yapısal sorunların giderilmesi ve gerekli önlemlere yönelik düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca, düzenlemelerin bankacılık sistemindeki sorunları, geçici değil kalıcı olarak çözmelidir. Alt düzenlemelerde yer alan yetkilerin, düzenlemelerin yaptırım gücünü arttırması için Kanuna dayanması önem arz etmektedir. Düzenlemelerin, regülasyon arbitrajına sebep olmamalıdır. Düzenlemelerin uygulanabilirliği, etki analizine dayanmalıdır.

TMSF'ye intikal eden bankalardaki yoğun hâkim ortak suistimalleri **lisans verme sürecinin taşıdığı önemi** gözler önüne sermiştir. Lisans başvurularının değerlendirilmesi sürecinde; piyasadaki rekabet koşullarının yanı sıra girişimcilerin nitelik ve niyetlerinin, başvuruya konu kuruluş açısından riskleri yönetme kapasitesinin, içsel süreçlerin ve kurumsal yönetim ilkelerinin titizlikle değerlendirilmesi gerektiği bir kere daha ortaya çıkmıştır. Kriz sonrası dönemde sağlam hukuki bir altyapı oluşturulması ve kriz deneyimlerinin bu yapıya yansıtılması muhtemel krizlere karşı sektörün gücünü arttırmıştır.

Kriz, sorunlu banka çözümlene sürecinde reaktif uygulamalar yerine bankaların sorunlu hale gelmeden tesis edilecek erken uyarı sistemleri ile izlenmesi ve sorunlu hale gelen bankalarda süre ve maliyet etkinliğini de sağlayacak şekilde proaktif çözümlene stratejilerinin uygulanması gereğini ortaya koymuştur. Gecikmeler sorunlu bankaların zararlarını artırıp sorunların diğer bankalara yansımalarına neden olmakta sonuçta kamunun üstleneceği maliyetler yükselmektedir. **Çözümleme sürecinin süratle ve her türlü çözümlene alternatifini değerlendirilerek yürütülmesinin önemi** görülmüştür. Çözümlemede geç kalınması, sorunlu kuruluşların ve aktiflerin piyasa değerini erozyona uğratabilmekte ve çözümlene maliyetini vergi ödeyenler açısından yükseltebilmektedir. Sürecin hızlı ve kararlı yürütülmesi, TMSF'nin bankalar üzerindeki sahipliğinin kısa sürede sonlandırılmasına ve endüstri bazlı çözümler oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Koşullara göre yeni çözümler geliştirebilmenin, sadece eski denenmiş uygulamalarla sınırlı kalmayarak **yaratıcı çözümler** üretmenin önemi ortaya çıkmıştır. Yine çözümlene sürecine ilişkin olarak, mevcut **siyasi, jeopolitik ve makroekonomik belirsizliklerin** özellikle sorunlu varlıkların çözümlenmesine yönelik girişimleri olumsuz yönde etkilediği ve gecikmelere neden olduğu görülmüştür. Kamu maliyetinin hangi zamanda ve koşulda kullanılacağına çok iyi modellenmesi, bu modellerin kriz dönemlerinden önce sinyal verecek, tüm içsel ve dışsal koşulları dikkate alacak şekilde kurulması önemlidir. Böylelikle çözümlene daha az maliyetli, geri kazanım daha hızlı ve etkin sağlanmış olacaktır.

Bankacılık sektörü krizlerini sonlandırmaya yönelik olarak getirilen sınırsız güvencenin uygun zamanda konulması ve kriz bittiğinde kaldırılması piyasa disiplinine işlerlik

kazandırmıştır. Mevduat sigortasının getirdiği koruma işlevi ile yaratabileceği ahlaki risk arasındaki dengenin iyi kurulması önemlidir. TMSF kendisine intikal eden bankalara ilişkin tahsilât hedefini büyük ölçüde gerçekleştirmesi, mevduat sigorta kuruluşu işlevlerine daha fazla odaklanmasına da imkân vermiştir. Kredi kuruluşlarının bankacılık sistemi içerisinde yarattığı riske göre sigorta primi ödeyerek, daha düşük seviyelerde risk almaya ve ihtiyatlı düzenlemelere uyum konusunda teşvik edici risk esaslı sigorta prim tarifesi uygulamasına geçilmesi mevduat sigortası sistemini etkinleştirmiştir.

Krizin aşılmasında **sağlam bir kamu finansmanı yapısının önemi** ortaya çıkmıştır. Bütçe disiplini ve düşük kamu borçlanma gereği bir yandan çözümlenmenin gerektirdiği kamusal kaynakların tahsisini sağlarken bir yandan da kamuoyundaki tepkilerin büyümesini önlemekte ve uygulamanın başarı şansını artırmaktadır.

Kriz süreci ve sonrasındaki yeniden yapılanma idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olan BDDK tarafından yürütülmesi, sürecin etkin bir yapıda yürütülmesine yardımcı olmuştur. Karar sürecinde sektör temsilcileriyle eşgüdüm içerisinde, bürokratik engeller yaşanmadan hızlı hareket edilmesi mümkün olmuştur. Etkin gözetim ve denetim faaliyetlerinin bağımsız ve geniş yetkilerle donatılmış bir kurumca yapılmasının finansal istikrar açısından önemi ortaya çıkmıştır. Denetim faaliyetlerinin kapsam ve etkinliği artırılmış, bilgi işlem denetimi başlatılmıştır. Uluslar arası bankacılık düzenlemeleriyle uyumlu ve etik bankacılık ilkelerinin benimsendiği bir risk yönetim anlayışının oluşturulması ve daha etkin bankacılık gözetim ve denetim mekanizmasının kurulması yönünde dersler çıkarılmıştır. İç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkinliği önem kazanmıştır.

Tüm uygulamalarda **şeffaflığın ve tarafsızlığın sağlanması** Türkiye örneğinin başarılı olmasına yardımcı olmuştur. Benzer politikalar yürütmek isteyen ülkelere bankaların gerçek durumlarının tespiti ve kamuya ilanını sağlamaları, sektörel bazda finansal raporların periyodik bazda yayımlanması ve yürütülmekte olan program konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik yayınlar çıkarmaları önerilmektedir. Genellikle kriz dönemlerinde bilgi eksikliği ve dedikodular mali piyasaların sağlıklı işlemesini engellemektedir. Bu nedenle son yıllarda, BDDK bankacılık sistemine ilişkin ayrıntılı verileri günlük, haftalık ve aylık olarak yayımlayarak gerçek bilginin ilgililerince kullanımını temin etmekte ve şeffaflığın yerleşmesine katkıda bulunmaktadır. Tüm bankalara eşit mesafede durulması, hiçbir bankanın süreçte kayırılmaması oyunun kurallarının tüm bankalarca anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Yeniden sermayelendirme döneminde yapılan üçlü denetim sektörü açısından bir stres testi niteliği taşımış ve banka bilançolarının şeffaflığı konusunda önemli bir deneyim elde edilmiştir.

Krizlerin tekrarını önlemek amacıyla **bankaların finansal ve operasyonel yeniden yapılandırılmasına** önem verilmelidir. Bankaların finansal yapısında **yaşanan sorunlar** sistemik hale dönüşünce kriz ortamının oluşmasında önemli etken haline gelmektedir. Bu nedenle krizin aşılmasında bu sorunları doğru, zamanında ve yeterli müdahalelerde bulunulması gereklidir. Kamu, gerekirse finansal sektördeki sorunların artmasını önlemek amacıyla, bankacılık sistemi bilançosunda döviz açık pozisyonu veya bilanço açısından risk oluşturan menkul kıymet varlıklarının bulunması halinde, piyasa koşullarını yansıtacak şekilde menkul kıymet değişimi yapabilmelidir. Bu tür önlemlerle piyasalardaki spekülasyonların azaltılması mümkün olabilmektedir.

Türk bankacılık sektöründe özel sermayeli bankaların açık pozisyonları nedeniyle taşıdıkları kur riski ve kamu sermayeli bankaların görev zararları nedeniyle eriyen özkaynakları ve

günlük yüksek likidite ihtiyaçları krizin oluşumunda etkili olmuştur. Krizin sonlandırılmasında da bu bankaların sorunlarına karşı, hızla politikalar geliştirilerek bu sorunların ortadan kaldırılması etkili olmuştur. Kamu ve özel bankalar, çeşitli sermaye artışı politikalarıyla finansal yönden güçlü hale getirilmiş, kamu sermayeli bankaların görev zararları tasfiye edilmiş, yeni görev zararlarının oluşmaması için yasal düzenleme yapılmış, bu bankaların şube ve personel sayısı rasyonel hale getirilmiş ve piyasa disiplini altında özel sermayeli bankalara benzer bir yapıda çalışmalarını sürdürmüştür.

TMSF bünyesine alınan bankaların etkin ve kısa sürede çözümlenmesi amacıyla TMSF bünyesinde, yeni organizasyonel yapılanmaya gidilmiş ve takipteki alacaklar, iştirakler ve gayrimenkuller bu yapılanma içerisinde çözümlenmiştir. **Esnek organizasyonel yapılar** oluşturulabilmesinin bankaların çözümlenmesinin başarısını artırdığı görülmüştür.

Türk bankalarının gerek yurtdışı iştirakleri, gerekse yurtdışı şube ve temsilcilikleri yoluyla yürüttükleri faaliyetlerin sağlığı, hem ülkemizin, hem de ev sahibi konumunda bulunan diğer ülkelerin finansal sistemlerinin istikrarını ve güvenilirliğini yakından etkilemektedir. Bu bağlamda, yurtdışı faaliyetlerin yapısını, ana kuruluş ile bağlantılarını değerlendirebilmek, bunları düzenlemek ve denetlemek açısından bu faaliyetlere ilişkin doğru bilgiye ulaşabilmek ve ülkeler arasında denetim ve gözetim alanında işbirliğini kolaylaştıracak uluslar arası anlamda bir kurumsal çerçeve oluşturmak önem kazanmıştır.

Döviz geliri bulunmayan ekonomik birimlerin, yabancı para cinsinden borçlanmasının engellenmesi yönündeki düzenlemeler de, bu kesimin açık pozisyon taşımasını engellemiş ve günümüzde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin yaşadığı olumsuzlukların ülkemizde de yaşanmamasını sağlamıştır.

Risk iştahının arttığı, beklentilerin iyileştiği güneşli günlerde, gözetim ve denetim faaliyetleri ile düzenlemeler sıklaştırılmalı, kriz günlerinde ise mevzuat gevşetilmelidir. Ekonomilerin canlı dönemlerinde düzenlemelerin sıklaştırılması yoluyla birikim yapılmasına, kriz dönemlerinde ise yavaş yavaş birikimler boşaltılarak mevzuatın gevşetilmesine çalışılmalıdır. Böylece beklentilerin bozulduğu dönemlerde kuralların gevşetilerek sorunların azaltılmasına imkân tanınmalıdır.

Reel sektör ile bankacılık sektörü arasındaki güçlü bağ sonucu, birinde yaşanan problemlerin eşanlı olarak diğerinde de sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Türkiye örneğinde krizden çıkışın bankacılık sektöründeki reformlarla başlaması reel sektörün de kısa sürede toparlanmasına ve büyümesine imkan sağlamıştır. Reel sektördeki problemlerin bir nedenden ziyade sonuç olarak algılanıp çözüme finansal sektörden başlamak gerektiği görülmüştür. Ayrıca, bankacılık sektörüne yönelik bir programın başarılı olmasında **reel sektör ve bankacılık sektörünün birbirleri üzerindeki önemli etkisini** dikkate alan ve gönüllülük esasını dikkate alan politikalar geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bankacılık ve reel sektörde yaşanan problemler için eşanlı çözümler üretilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda İstanbul Yaklaşımı, Anadolu yaklaşımı başarıyla uygulanmıştır.

KAYNAKÇA

DPT Yıllık Programlar

BDDK Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı 15 Mayıs 2001

BDDK Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporları (I-VII)

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (Hazine 2001)

IMF ile yapılan (17inci)Stand-By Düzenlemesine İlişkin 09.12.1999 Tarihli Niyet Mektubu (www.hazine.gov.tr)

IMF ile yapılan (18inci) Stand-by Düzenlemesi 2002–2004 18 Ocak 2002 tarihli Niyet Mektubu (www.hazine.gov.tr)

(17inci)Stand-By Düzenlemesine İlişkin Birinci Gözden Geçirmeye İlişkin 10.03.2000 Niyet Tarihli Mektubu (www.hazine.gov.tr)